

A PESKŐ-BARLANGBAN EDDIG VÉGZETT ASATÁSOK EREDMÉNYEI.

Irta: *KADIC OTTOKÁR dr.*

A *Peskő-barlang* Felsőtárkány község határában a *Peskő-hegy* egyik meredek mészkőfalában, 745 m. abs. magasságban nyílik. A barlangot Szilvásváradról, Apátfalváról, Felsőtárkányról és Répáshutáról közelíthetjük meg. Mindenhonnan meglehetősen messze van s ez magyarázza meg azt, hogy ezt a szép fekvésű üreget eddig még nem kutattuk át abban a mértékben, ahogy az ezt megérdemelte.

Akárhonnan közelítjük meg a *Peskőt*, a hozzá való feljutás először meredek hegyoldalon, majd sziklás résznek a megmászásával történik. Ujabban a *Peskő-forrástól* kezdődőleg kényelmes kanyargós utat, a meredek sziklás részen pedig kőlépcsőket építettünk. Jelenleg a *Peskő-háztól* elindulva, a barlangot félórányi járással kényelmesen elérhetjük.

A 8 m. széles és 6 m. magas befelé hajló nyílás tágas, egységes üregbe vezet, amelyet könnyebb áttekintés szempontjából Elülső, Középső, Hátsó és Oldalsó szakaszra oszthatjuk. A barlang főleg északkelet-délnyugati irányban terjed. Teljes hosszúsága 32 m., legnagyobb szélessége 15 m. és legnagyobb magassága 10 m. Az oldalsó szakasz délnyugati végéből két kürtő, egy Elülső és egy Oldalsó kürtő vezet kifelé; ezeknek a nyílásait a külső falon látjuk.

A *Peskő-barlang* eléggé jól rétegezett, helyenként levelesen elváló mészkőben fejlődött. Az Előtér végének a rétegek 20° felé 40° alatt dőlnek, ez a dőlés kevés eltéréssel, az egész barlangban uralkodik. Az üregek két párvonalas, a csapás irányában haladó hasadék mentén, főleg korrózió útján fejlődött. Az egyik hasadék mentén alakult ki az Elülső, Középső és Hátsó szakasz, a második irányában az Oldalsó szakasz. Külön hasadékok fejlesztették a két kürtőt. Nagy leszakadásról tanúskodik a barlang hatalmas szádaja.

A *Peskő-barlangot* először *Fényes Elek* említi: „Magyarország geographiai szótárában.“ Azóta senki sem foglalkozott vele; pásztorok vadászok és turisták körében azonban jól ismerik a szép kilátást nyújtó barlangot. Mikor azután a Bükk-hegység barlangjainak kutatása megindult, *Roskó Pál* répáshutai kincstári erdőőr a Balla-barlangban dolgozó *Hillebrandt Jenő dr.*-t figyelmeztette a barlangra. *Hillebrand dr.*

1912-ben tényleg felkereste a Pesköt és a Magyarhoni Földtani társulat Barlangkutató Bizottsága megbízásából, valamint a Magyar Tudományos Akadémia anyagi támogatásával háromnapos próbaásatást végzett benne.

A barlang Elülső szakaszában történt próbaásatás kiderítette, hogy a kitöltés átlag 2 m. vastag, hogy a vékony humusztakaró alatt mindvégig pleisztocén mészkötörmelékes barlangi anyag fekszik, amelynek felsőrészéből mikrofauna és a rénszarvas, az alsó részéből pedig a barlangi medve maradványai kerültek felszínre. Az ősember tevékenységének a nyomai az egész rétegsorban mutatkoztak. Több faszédarab, sok feltört rénszarvas és barlangi medve-csont, az 1 m. mélységben talált tüzhely és egynéhány paleolit kőszköz arról tanuskodnak, hogy az ősember ebben a barlangban gyakran megfordult. A próbaásatás eredményeiről *Hillebrandt dr.* a „Barlangkutató”-ban számolt be röviden.

A következő 1913. nyarán a Pesköt felkereste *Éhik Ggula dr.*, hogy a m. kir. Földtani Intézet megbízásából a próbaásatást folytassa. *Éhik dr.* a Középső szakaszban nagyobb gödröt ásatott ki különböző mélységig, a legmélyebb rész 2 m. volt. A próbaásatás eredményei a következők voltak: A vékony humusztakaró alatt, mely kevés prehisztorikus csontot és cserépedény öredéket tartalmazott, 60 cm. vastag vöröses mészkötörmelékes barlangi anyag következett, mely tele volt apró gerincesek csontjaival. Ebből a rétegből néhány kulturmaradvány is kikerült, nevezetesen 3 apró obszidián penge és 1 átfúrt mészgyöngy. E réteg alatt zöldes mészkötörmelékes anyag következett, főleg barlangi medve maradványokkal. Ebben a rétegben tüzhelyre is akadtak, amelyből 3 paleolit töredék és néhány kiskevélyi fogpenge is napfényre került. A kitöltés alján sötétbarna barlangi anyag feküdt, mely teljesen meddő volt. Az ásatás eredményéről *Éhik dr.* a „Barlangkutató”-ban számolt be.

Az 1929. év őszén a m. kir. Földművelésügyi Minisztérium megbízásából a nyugati Bükkben barlangtani tanulmányokat végeztem; ez alkalommal a Pesköt is felkerestem s azt felmértem. A barlang rendszeres felásatására csak 1934-ben került a sor, amikor a m. kir. Földtani Intézet megbízásából 3 héten át 7 munkaerővel a barlangnak 1/3-át fenéig kásattam.

Az ílymódon feltárt barlangkitöltés végleges rétegsorát a következőkben állapíthattam meg:

1. A barlang fenekére sötétbarna barlangi agyag rakódott sok mészkötörmelékkel, számos mállásnak indult barlangi medve-csonttal és több paleolitos csont- és kőszközzel.

2. Erre átlag 0.5 m. vastagságban zöldesszürke mészkötörmelékes barlangi anyag rakódott hasonló tartalommal, mint az előbbinél. Egyik helyen elben tüzhelyréteget találtunk.

Az eddig említett két réteg öslénytani jellegénél fogva a főjégkorba tartozik.

3. Az említett két rétegre 0.4 m. vastag téglavörös mészkötörmelékes barlangi anyag ülepedett, amely azonban csak a Középső szakaszig terjed. A barlangi medve-csontok itt már gyéren jelentkeznek, annál gyakoribb a rénszarvas és a tömegesen előforduló mikrofauna. Elvértve paleolitos kő- és csonteszköz is került ki belőle.

4. A következő réteg közettani minősége és tartalma szerint teljesen megegyezik az előzővel, de színe világossárga. Vastagsága 0.5 m.

Az utóljára ismertetett két mikrofaunás réteg a jégkor késői szakaszába esik.

5. Mint minden barlangban, itt is, a pleisztocén lerakódást fekete humusztakaró fedi. Ez az Előtér legelején 1 m. vastag, befelé azonban fokozatosan kivékonyodik és 0.2 m. vékony lepel alakjában a pleisztocént fedi.

Három helyen a fekete humusz mélyen a pleisztocén rétegsorba nyúlik le s itt fazékalakú gödröt tölt ki. Kétségtelen, hogy ezek a helyek nem egyebek, mint prehisztorikus gödörlakások voltak.

A két próbaátadás faunaanyagát, annak idején, nagyjában feldolgozták és pedig az emlősöket *Éhik Gyula* dr., a madarakat *Lambrecht Kálmán* dr., a kevés halmaradványt pedig *Leidenfroszt Gyula* dr.

A zöldes mészkötörmelékes barlangi anyagból kikerült gerinces maradványok a következő fontosabb fajoktól erednek: *Talpa europaea*, *Ursus spelaeus*, *Zibellina martes*, *Mustela erminea*, *M. nivalis*, *Meles taxus*, *Canis lupus*, *Felis leo spelaea*, *Felis lynx*, *Cricetus frumentarius*, *Microtus arvalis*, *M. gregalis*, *Arvicola terrestris amphibijs*, *Ochotona pusillus*, *Rangifer tarandus*, *Caprella rupicapra*, *Tetrao tetrix*, *Lagopus lagopus*. *L. mutus* és *Rana méhelyi*.

A felsorolt fajok közül a faunában főleg a barlangi medve uralkodik. míg a többi faj, nevezetesen a rénszarvas és az apró gerincesek csak gyéren fordulnak elő. Ez a fauna, a benne talált jégkori elemek tanúsága szerint, a főjégkori periódus-ba tartozik.

A téglavörös mészkötörmelékes barlangi anyagban uralkodó gerincesek faunájában a következő főbb fajok vannak képviselve. Emlősök: *Sorex araneus*, *Talpa europaea*, *Ursus spelaeus*, *Zibellina martes*, *Mustela putorius*, *M. ermineus*, *M. nivalis*, *Meles iaxus*, *Hyaena spelaea*, *Alopex vulpes*. *Leucocyon lagopus*, *Felis leo spelaea*, *Castor fiber*, *Sper-*

mophilus citellus, *S. rufescens*, *Cricetus frumentarius*, *Geomys glareolus*, *Microtus arvalis*, *M. agrestis*, *M. ratticeps*, *M. nivalis*, *M. gregalis*, *Arvicola terrestris amphibius*. *Dicrostonyx torquatus*, *Ochotoma pusillus*, *Capreolus caprea*, *Cervus elaphus*. *Rangifer tarandus*, *Ceprella rupicapra* és *Equus caballus ferus*. Madarak: *Tetrao urogallus*, *T. medius*, *Lagopus lagopus*, *L. mutus*, *Asio accipitrinus*, *Picus canus*, *Coleus monedula*, *Pica pica*, *Nucifraga caryocatactes macrorhyncha*, *Pyrrocorax pyrrocorax*, *Turdus pilaris* és *T. viscivorus*, Kétéltűek: *Rana méhelyi*, Halak: *Phoxinus laevis* és *Alburnus mento*.

A felsorolt fajok közül legnevezetesebb az őrvős lemming nyoma a Bükk-hegységben, amelyből Éhik dr. 17 állkapcsot és 1 állcsonttöredéket gyűjtött. Ezt az emlősfajt az eddigi átkutatott bükkvidéki barlangokban, nevezetesen a Szeleta-, a Balla- és az Istállóskői barlangban, valamint a Puszkaporosi kőfülkében, sehol sem találtuk meg. A lemmingnek itteni előfordulását a barlang magas fekvésével magyarázhatjuk. A másik nevezetes emlősfaj, amely a peskői mikrofaunában gyakori, a rénszarvas, mely az itteni állattársaság késő jégkori korára utal. Aránylag elég gyakori a zerge is, amely jelentékenyebb számban a Bükk-hegységben eddig még csak a Lillafüredi sziklaüregből került ki. Az *Ochoiona* maradványai az ezret is meghaladják, míg a pockok állkapcsainak száma három, sőt négyezerre is tehető.

Az 1934. évi rendszeres ásatás az őslénytani anyagot lényegesen gyarapította, különösen a tömegesen gyűjtött mikrofauna anyaga növekedett. Ennek az anyagnak gondos feldolgozása tiszta képet fog majd nyújtani a barlangkitöltés földtani korára vonatkozólag. Az ezirányú eddigi tanulmányok arra engednek következtetni, hogy a mélyebben fekvő sötétbarna és zöldesszürke mészkötörmelékes barlangi anyag együvé tartozik és a benne talált jégkori fauna tanúsága szerint a főjégkori periódusba tartozik, míg a magasabban telepedett téglavörös mészkötörmelékes barlangi agyag rétege valószínűleg a késői jégkorban ülepedett. Egyelőre nincs eldöntve, hogy a téglavörös agyagréteg fölött fekvő világossárga mikrofaunás réteg kora ezzel egyenlő-e, vagy pedig ennél fiatalabb-e?

Már a próbaásatás alkalmával kiderült, hogy a Peskőt az ősember is időnként felkereste. Ittlétét tűzhelynyomok és megmunkált kötőredék igazolják. Hogy az ittlakott ősember milyen korból való, azt a talált gyér kultúrmaradványokból természetesen még nem lehetett biztosra megállapítani.

Az 1934. évi rendszeres ásatás erre nézve már több adatot szolgáltatott, bár az ősrégészeti gyűjtés most sem volt kiadós. A sötétbarna

és zöldesszürke mészkőtörmelékes barlangi anyagból felszínre került paleolitos kőeszközök száma 12. Ezeknek túlnyomó része megmunkált ugyan, de nem típus. A jobban kidolgozott darabok között uralkodnak a szilánkoltszélű pengetőredékek, ami azt a régebbi sejtést erősíti meg, miszerint a Pesköt is az istállóskői orinyáki ősember lakta.

Meglepő, hogy a kevés paleolitos kőanyag mellett 12 db. megmunkált csonteszközt gyűjtöttünk. Csonteszközök a hazai paleolitikumban ritkaság számba mennek, ilyeneket csak elvétve találunk egyik-másik ősköri telepünkön, itt pedig számban túlhaladják a kevés, jobban kidolgozott kőeszközöket. A peskői csontiparban uralkodnak a simított, hegyben végződő pálcikák, van közöttük egy szépen kikészített lándzsahegy és több kiskevélyi fogpenge is. Mindezek bizonyos mértékben hasonlítanak a Jankovich-barlang koraszolútrén iparban előforduló csonteszközökre.

Legérdekesebb csonttárgy egy szívacsos csontálományból kifaragott srivalak két egymás mellett kivájt gödröcskével és alatta látható bemetszéssel. Kétségtelen, hogy itt nem a véletlen játékaival, hanem szándékosan kidolgozott emberi műtárggyal, kifaragott emberi fejjel van dolgunk. Ez valószínűleg valamely istenség megszemélyesítése, esetleg idol is lehetett. Érdekes továbbá egy nagyobb halcsigolya, amelynek korongalakú oldalán két kivájt gödröcskét látunk, ami szintén lapított emberi arcra emlékeztet.

A Peskő-barlangban eddig gyűjtött csontipar mindenesetre feltűnést keltő jelenség a hazai paleolitikumban s utal arra, hogy a két főjegkori rétegben talált csont- és kőipar tényleg az orinyaszienba tartozik. Az a körülmény, hogy ezt az ősköri ipart más európai hasonlókorú kőiparral szemben, jégkori lerakódásban találtuk, ne téritsen el ettől a megállapítástól, mert hisz ott van a szomszédos Istállóskői-barlang típusos orinyáki kőipara, amelyet hasonlóképpen glaciális emlősfajna kísér.

A mikrofaunas rétegből gyűjtött néhány apró penge és szilánkoltszélű nagyobb pengetőredék, valamint egy átfúrt mészgöngy még nem mondanak sokat. Ennél fontosabb a világossárga rétegben gyűjtött, alsó részén kilyukasztott rénszarvas ujjperce. A lyukasztás régi keletű és szándékos, ez tehát nem lehet más, mint sip, amilyent egyik-másik magdaléni kultúratelepről ismerünk. Valószínű tehát, hogy a világossárga agyag lerakódása idejében a magdaléni ősember is felkereste ezt a barlangot.

Mindezek az érdekes leletek arra köteleznek bennünket, hogy a

megkezdett rendszeres ásatást ebben a barlangban tolytassuk és befejezzük. Ez előreláthatólag még ebben az évben meg is fog történni.

A Peskö barlang 1934. évi ásatásaimat az egri érseki uradalom közeli vadászházából végeztem, amiért *Szmrecsányi Lajos* egri érsek Úr Önagyméltóságának ezen a helyen is hálás köszönetet mondok.

A Peskö—barlang belseje az ásatás alatt.